

Nr 129

Av herr Ohlin m. fl., angående vattenvård, luftvård och bullerfrågor.

(Lika lydande med motion nr 99 i Första kammaren)

Vattenvård

Vattenvårdskommittén (SOU 1964: 60) definierade i sitt betänkande vattenvård som åtgärder till skydd mot vattenförorening och för sanering av förorenade vatten, i syfte att säkerställa att vattentillgångarna kan tillgodose nu kända och framtida behov, främst beträffande befolkningens och industriens vattenförsörjning, fiske samt fritidsverksamhet.

Vattenbehov och vattentillgång

Det har beräknats, att nuvarande årsförbrukning i vårt land av vatten är ca 400 milj. kubikmeter grundvatten och ca 4 000 milj. kubikmeter ytvatten. En mycket stor del av den uttagna grundvattenmängden är ytvatten som på konstlad väg infiltrerats i grunden. Genom olika ingrepp i naturen, exempelvis torrläggning av mossar och fördjupning av åar och bäckar, har grundvattennivån sänkts och grundvattenbildningen minskats. Dessa åtgärder har alltför ofta berott på bristande kunskaper om effekten av utdikningar och ofta icke lett till önskat ekonomiskt resultat på lång sikt. Ett i vattenvårdssammanhang ofta anfört exempel på misslyckade torrläggningar är de utdikningar och dräneringar som verkstälts i Kävlingeåns vatten-system. Resultatet har blivit att Kävlingeåns vattenföring kan variera mellan 1 m³/sek. och 60 m³/sek. Undersökningar har visat att vattnet vid sådant flöde kan föra med sig 750 000 kg matjord och växtnäringssämnen ut i havet per dygn. Andra exempel på tanklösa ingrepp i naturen är utgrävning av vattenförande rullstensåsar. Situationen har ytterligare förvärrats genom att man därefter i en del av dessa grustäkter anlagt upplag för olja, bensin eller dylikt. Det kan nämnas att ett enda kilo brännolja räcker för att smaksätta över tio miljoner liter vatten.

Det fortgående uttaget av grus ur sådana åsar minskar undan för undan grundvattentillgången, samtidigt som just i sådana områden behovet av grundvatten ökar genom ökad befolkning, i sin tur föranledande den byggnadsverksamhet som föranleder grusuttaget.

Som allmän regel gäller att grundvattenbehovets ökning är direkt bero-

ende av befolkningstillväxten och de enskilda människornas ökade behov av vatten, medan ökningen i ytvattenbehov främst är avhängigt av den fortlöpande industrialiseringen. Redan i dag är dock vattenförsörjningsläget sådant att många människor i vårt land blott har möjlighet att dricka ytvatten. Detta gäller främst storstädernas befolkning. Vattenbehovets stora ökning sammanhänger dock främst med ökad industrialisering och ökad livsmedelsproduktion. En normalperson i Sverige förbrukar minst 300 liter vatten per dygn, en siffra som inom några få år väntas stiga till 500 liter per dygn. I industrisammanhang räcker 300 liter vatten endast till för att framställa 1 kg bomull, ylle, pappersmassa eller valsat stål, eller i genomsnitt ett kvarts kilo kemisk produkt. Innan 1 kg kött nått fram på konsumentens bord har ungefär 2 000 liter vatten förbrukats. För varje behov ställes växlande krav på vattnets beskaffenhet.

Vi vet i dag endast i ringa utsträckning hur stora vattentillgångar vi har, deras lokalisering eller kvalitet. Det måste vara ett rimligt led i en aktiv lokaliseringspolitik och en viktig näringsfrämjande åtgärd att sådan kartläggning snarast verkställs.

Avloppsvatten

I samma takt som vattenförbrukningen ökar, ökar också mängden avloppsvatten. Avloppsvattnet utgör använt färskvatten samt det regnvatten som inledes i avloppsnätet.

Anledningen till att någon avleder ett material till ett avlopp kan antingen vara att materialet för avledaren representerar ett lägre värde än kostnaden för dess tillvaratagande eller att materialet avledes oavsiktligt, exempelvis på grund av ett haveri i en produktionsapparat. Det kan därför inte förväntas att samhället, den enskilde eller industrien skulle ha ekonomiskt intresse av att rena sitt avloppsvatten. Varje reningsåtgärd förorsakar stora anläggningsekostnader samt stora driftkostnader.

Avloppsvattnen karakteriseras vanligen genom angivande av slamhalt och giftighetsgrad samt deras förmåga att förbruka i vattnet löst syre. Vidare anger man avloppsvattnens innehåll av näringsalter, bakterier och radioaktivt material.

Att allt vatten som omger oss inte så småningom helt och hållet försmutas beror på vattnets stora självreningsförmåga. De allvarligaste föroreningarna är därför de som dels utnyttjar vattnets självreningsförmåga och samtidigt mycket kraftigt sänker just denna förmåga. Generellt kan också sägas att det i dag inte finns någon vattenreningsanläggning som lämnar ifrån sig ett helt rent vatten. Trots detta finns i dag inte någon klar åtskillnad mellan vattentäkter av hög kvalitet och sådana som mottar avloppsvatten i stor utsträckning. Genom felaktig avledning av avloppsvatten har inte bara många ytvattentäkter utan även stora grundvattenområden infekterats. I vårt glest befolkade land borde icke någon människa behöva dricka

utspätt och i bästa fall klorerat avloppsvatten. Den lagstiftning som i dag reglerar avloppsvattenutsläppen är av helt passiv natur och ger inte några ekonomiska incitament till avloppsvattenrening, trots att vattenrening är tekniskt så väl utvecklad att en långt gående rening i de flesta fall är blott och bart en kostnadsfråga. Sådana ekonomiska incitament skulle framför allt inom industrien komma de fabriksinterna kunskaperna och erfarenheterna att bättre utnyttjas. De kommunala förtroendemännen skulle inte vara ovilliga till erforderliga investeringar om det skulle ställa sig billigare att bygga effektiva reningsverk än att under hänvisning till pågående utredningar år efter år låta pågående nersmutsning av våra vattenområden fortsätta. På samma sätt måste det anses vara klart otillfredsställande att någon långsiktig målsättning inte finns beträffande användningen av olika vattenområden. Vissa vattenområden måste reserveras för bad och rekreation, andra som ytvattentäkter. Till de så reserverade områdena bör sedan icke några avloppsvattenledningar få dragas.

Speciella jordbruksproblem

Jordbruksområdena är glest bebyggda och borde därför inte behöva innebära några problem ur vattenvårdssynpunkt. Det torde i första hand erfordras utbildning, teknisk rådgivning och tillgång till lämpliga låneformer för att komma till rätta med de vattenvårdsåtgärder som här kan komma i fråga. Det slöseri med näringsmedel för jorden som avledning av gödselvattnet antingen frivilligt eller ofrivilligt genom felaktigt planerade eller underhållna dräneringsledningar innebär kan icke betraktas som önskvärt ur allmän eller enskild synpunkt.

Åtgärder ägnade att lösa problemen

För att samhället skall kunna bemästra de växande problemen inom vattenvårdsområdet måste i första hand en landsomfattande vattenvårdsinventering utföras. På basis av denna inventering bör vattenområdena fördelas på kvalitetsklasser av typen dricksvatten, industrivatten, badvatten, fiskevatten etc. samtidigt som vissa vattenområden reserveras som mottagare för sådant vatten som med kända tekniska metoder icke kan renas under rimliga ekonomiska insatser. Kvalitetskrav på avloppsvatten till olika mottagande vattendrag bör resas, så att enskilda, kommuner och industrier i förväg får uppfattning om vilka krav som deras avloppsvatten på lång sikt skall uppfylla. Det bör vidare skapas ett sådant kostnadsläge för avledarna av avloppsvatten att det blir ekonomiskt lättare att snabbt vidtaga erforderliga åtgärder för rening av avloppsvattnet.

Eftersom en luftförorening lätt kan överföras i en vattenförorening och vice versa måste helt naturligt ett intimt samarbete råda mellan luftvårds- och vattenvårdsmyndigheter. I vattenvårdsfrågor bör alltid ett samspel mellan industrien, de enskilda och samhället råda. Detta gör det nödvändigt att

till prövning i varje enskilt fall av större vikt upptaga frågan om den relativa båtnaden för respektive parter och alltså även frågan om en kostnadsfördelning dem emellan. Därför bör fasta regler för inrättande av vattenvårdsförbunden allvarligt övervägas. Vetenskaplig forskning på vattenvårdsområdet bör i högre grad än för närvarande bedrivas.

Vattenvårdskommittén har haft dessa frågor uppe till behandling men har angripit problemen ur delvis andra synvinklar. Med anledning av remissinstansernas yttranden torde det emellertid bli ofrånkomligt att frågan upp-tas till förnyad prövning med beaktande av ovan skisserade tankegångar. Detta bör dock ej fördröja genomförandet av en rationell organisation på vattenvårdsområdet. Den i utredningen föreslagna organisationen torde kunna genomföras med det snaraste utan avvaktande av frågans förnyade prövning.

Luftvård

Under det att våra förfäder för sin aktivitet hade en total energiförbrukning av ca 5 000 kilogramkalorier per dag och person, har dagens invecklade samhällsmaskineri och den ökade levnadsstandarden lett till en tiodubbling av samhällsaktivitetens totala energiförbrukning beräknad per person. Frigörandet av de stora mängder energi som är nödvändiga i det moderna samhället medför uppkomsten av talrika avfallsprodukter: fasta, flytande och gasformiga, vilka ofta är skadliga för människan och hennes verksamhet, liksom även för djur, växter och material. Denna ökning i energiförbrukning per capita och den kraftiga befolkningstillväxten gör att vi får betala ett allt högre pris i form av ökad obekvämlighet och skador på material och levande organismer från förorenad luft för den energi vi förbrukar.

Till de traditionella och mera enkla luftföroreningarna i form av rök, damm och sot har nu även kommit gaser från motorfordon, industriella processer, farlig strålning och radioaktivt utfall. Den ständiga standardförbättringen och därav följande ökning i luftförorening samtidigt som naturens egen reningsmekanism inte nämnvärt kan förbättras leder till en skärpning av detta problem.

Kungl. Maj:ts proposition nr 77 år 1963 ger en översikt över tidigare behandling av luftföroreningsfrågan i riksdagen. Andra lagutskottets utlåtande nr 62 av år 1964 ger en översikt över de lagbestämmelser som har tillämpning på luftföroreningar.

I propositionen anförs att luftföroreningar icke allenast är källor till betydande sanitär olägenhet och avsevärda ekonomiska förluster genom exempelvis korrosion och växtskador utan även kan medföra allvarliga försämringar av människornas hälsotillstånd. Men inte bara inverkan på den mänskliga organismen är kraftig utan även kostnaderna för korrosion och korrosionsskydd är mycket stora och uppskattas till en årlig summa av 1

miljard kronor, varav enbart bilkorrosionen beräknas till 320 miljoner kronor. Luftförsmutningen har därför fört med sig många problem av hygienisk, ekonomisk, psykologisk och estetisk natur. Många av dessa problem är av en komplex natur och kan inte generaliseras. Problemen varierar också mycket kraftigt från ort till ort och kan därför inte behandlas helt generellt. Många föroreningar som var för sig är helt ofarliga kan genom samverkan eller genom att katalyseras av andra föroreningar få en större och giftig verkan än föroreningarna var för sig sammantagna.

Någon enhetlig och samlad lagstiftning beträffande luftföroreningarna finns ej inskriven i lag utan tillhör mer eller mindre den oskrivna rätten.

Allteftersom problemen genom den ökade industrialiseringen och befolkningsskoncentreringen tilltar ökar också behovet av en sammanhängande lagstiftning. Det är därför nödvändigt att så ingående forsknings- och utredningsarbeten bedrivs att de tekniska och ekonomiska underlagen för en adekvat lagstiftning inom luftvårdsområdet snabbt blir tillgängliga.

Forsknings-, utrednings- och lagstiftningsarbetet kommer i stort sett att beröra samma områden och samma typer av föroreningsskällor som tidigare berörts i vattenvårdsarbetet och som behandlats av vattendomstolarna. Det vore därför skäl att undersöka fördelen av en gemensam behandling av dessa två problemområden. Vattenföroreningar och luftföroreningar torde kunna behandlas i samma administrativa organ. En annan i detta sammanhang betydelsefull faktor är att många vattenföroreningar kan överföras i luftföroreningar och vice versa, varför dessa båda frågor bör behandlas i ett sammanhang.

Eftersom både vattenföroreningarna och luftföroreningarna är av en lokal karaktär vidtages ofta icke rationella åtgärder mot någondera förorening förrän en katastrof varit ett faktum eller att missförhållandena varit direkt olidliga. Då varje åtgärd är mycket kostnadskrävande och medför ingrepp i industriens och enskilda människors handlingsfrihet vore det önskvärt att frågorna kunde behandlas på det lokala planet i luftvårdsförbund. Luftvårdsförbunden skulle ha uppgifter som svarar mot vattenvårdsförbundens.

Av det tidigare anförda framgår, att vattenvårdsförbunden och luftvårdsförbunden skulle komma att arbeta i stort sett parallellt men ändå utan att täcka alla grannlagefrågorna. Därför vore det förmodligen riktigt att redan från början sikta in sig på att sammanföra alla grannlagefrågor till en enda organisation, ett grannlageförbund. Inom grannlageförbunden kunde då arbetsgrupper för de inom varje område aktuella problemen arbeta. Dit skulle då också till exempel bullerfrågor av mera extern omfattning kunna hänskjutas.

Det är helt uppenbart, att så ingående forsknings- och utredningsarbeten bör bedrivs att de tekniska och ekonomiska underlagen för en samlad adekvat lagstiftning inom luftvårdsområdet möjliggöres. Frågan om skapandet av luftvårdsförbund liksom sammanförandet av alla grannlagefrågor

till regionala s. k. grannlagförbund utgör några av de väsentligaste åtgärderna när det gäller att komma till rätta med luftföroreningar på det lokala planet. En utredning beträffande skapandet av luftvårdsförbund bör därför verkställas.

Immissionssakkunniga, som tillsattes år 1963 för att utreda frågan om utformningen av en koncessionslagstiftning beträffande grannskapsstörande verksamhet, har enligt sina direktiv att ägna uppmärksamhet åt bl. a. luftförorenings- och bullerspörsmålen. Det ligger dock i sakens natur, att de sakkunniga inte kan behandla problemen angående luftföroreningar och buller i hela dess vidd.

Bullerproblem

Bullrets lokala utbredning, dess periodicitet och svårigheter att bestämma bullrets skadeverkningar har gjort att motåtgärder och lagstiftning mot bullerplågan släpar efter i en alltmera allvarlig omfattning. Med det alltmera uppdrivna arbetstempot och med den ökade befolkningskoncentrationen blir det alltmera nödvändigt att vi befrias från störande och trötande buller i största möjliga utsträckning. Den statliga utredningens »Flygbuller som samhällsproblem» (SOU 1961: 25) kan på intet vis anses täcka alla de områden där bullerproblemen är av allvarlig karaktär.

De ljud som kan ge upphov till buller kan mätas med fysikaliska mätmetoder, men för att utvärdera dessa mätvärden beträffande det allmänna obehag och den fysiologiska skada de kan ge upphov till finns inga enhetliga och internationellt acceptabla normer eller föreskrifter fastställda.

Nästan all aktivitet ger upphov till buller av ett eller annat slag, men inte allt buller ger upphov till mera omfattande skadeverkningar till exempel i form av hörselskador eller sömnrubbingar. Vi har dock en mycket begränsad kunskap om dessa samband.

Vid behandling av bullerfrågan kan man räkna med i huvudsak tre faktorer: för det första bullerkällan, för det andra överföringen av buller och för det tredje bullermottagaren. Bullret bör kontrolleras i det av dessa tre steg där kontrollen ur tekniska och ekonomiska synpunkter är mest effektiv.

Bullerkällan kan ofta med kända tekniska metoder och med rimliga ekonomiska insatser bringas att verka vid en betydligt lägre bullernivå och vid en frekvens som är mindre störande.

Det buller som lämnar bullerkällan kan under dess väg till bullermottagaren försvagas i mer eller mindre stor omfattning. Denna försvagning beror på avståndet mellan bullerkällan och bullermottagaren samt av mellanliggande medium. Dessa synpunkter leder in på frågan om sambandet mellan utrymmen för bostäder, trafikmedel och industriområden vid bebyggelseplanering, liksom frågan om material och inneslutning av bullerkällorna och

byggandet av bostäder, kontor och verkstäder. Det räcker inte med att registrera ett bullers fysikaliska mätvärden utan man måste ha normer för utvärdering av mätvärdena beträffande bullrets skadeverkningar.

För att få fram godtagbara mätnormer för buller måste den tekniska bullerforskningen uppmuntras i högre grad än vad som nu är fallet, men även den biologiska bullerforskningen måste stödjas för att våra kunskaper om skadeverkningarna på människor och djur skall ökas. Utarbetandet av dels enhetlig nomenklatur inom bullerområdet, dels normer för specifikation av de vanligaste bullerkällorna skulle underlätta diskussionen om bullerproblemen. Det gäller också att få till stånd en bättre publiceringsverksamhet inom bullerforskningsområdet. Viktiga resultat får inte gå intressenterna förbi genom att blott delar av forskningsresultatet ofullständigt publiceras i tidskrifter. Tillsammans bör resultaten inom bullerforskningsområdet ligga till grund för en lagstiftning mot sådant buller som kan betraktas som hälsovådligt.

Med anledning av det ovan framförda får vi hemställa,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förnyad utredning angående vattenvården med speciellt hänsynstagande till vattendragens indelning i olika kvalitetsklasser;

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning av luftvårdsförbund; samt

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande utvidgad lagstiftning mot hälsovådligt buller.

Stockholm den 22 januari 1965

Bertil Ohlin

Sven Gustafson

Sven Wedén

Henning Gustafsson

i Göteborg

i Skellefteå

Daniel Wiklund

Cecilia Nettelbrandt

Brita Elmén